

جذب و میزان ماندگاری فارغ‌التحصیلان کشاورزی دریافت‌کننده وام اشتغال زراعت، باغداری و دامداری در بازار کار کشاورزی

ایرج ملک‌محمدی و شهاب‌الدین شگری^۱

چکیده

نرخ بیکاری فارغ‌التحصیلان در ایران پنج در صد بیش از نرخ بیکاری در سطح کشور است. هدف کلی این تحقیق بررسی میزان جذب و ماندگاری فارغ‌التحصیلان کشاورزی دریافت‌کننده وام اشتغال در بازار کار کشاورزی می‌باشد که از ابعاد گوناگون (فردی، نظام بانکی، و بخش دولتی) در محدوده‌ی زمانی ۵ سال (۸۴-۱۳۸۰) انجام شد. نوع تحقیق بر مبنای هدف، کاربردی و بر مبنای روش، از نوع علی-همبستگی است. برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه استفاده شد. روایی پرسشنامه با بهره‌گیری از نظر اصلاحی کمیته تحقیق، ارتقا یافت و پایایی آن نیز با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ معادل $\alpha = 0.87$ محاسبه شد. برای مطالعه‌ی جامعه آماری تحقیق، از روش سرشماری استفاده شد که طی آن همه ۵۲ واحد تولید کشاورزی تاسیس شده توسط ۱۱۷ نفر فارغ‌التحصیلان کشاورزی دریافت‌کننده وام اشتغال در استان تهران مورد مطالعه قرار گرفتند. یافته‌ها نشان داد که وام اشتغال بانک کشاورزی، تأثیری در جذب و میزان ماندگاری فارغ‌التحصیلان کشاورزی در بازار کار کشاورزی نداشته است. همچنین، ارتباط معنی‌داری میان آموخته‌های دانشگاهی فارغ‌التحصیلان با نیازهای بازار کار وجود ندارد.

واژه‌های کلیدی: جذب، ماندگاری شغلی، وام اشتغال، بازار کار کشاورزی.

۱- به ترتیب استاد ترویج و آموزش کشاورزی دانشکده اقتصاد و توسعه کشاورزی دانشگاه تهران، و دانشجوی دکتری ترویج و آموزش کشاورزی، واحد علوم و تحقیقات دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. (irajmalek@yahoo.com).

مقدمه

بنا به برآورد امنیت جهانی، خاورمیانه در سال ۲۰۲۵ با کاهش شدید منابع انرژی (که فعلاً) به عنوان بخش غالب تامین کننده، مواجه خواهد شد. مقایسه وضعیت و سهم بخش‌های تولیدی ایران و منطقه خاورمیانه از این دیدگاه مبین آن است که توزیع و سهم بخش‌های اقتصادی ایران شبیه به نمودار توزیع آن در منطقه خاورمیانه است. نموداری که خود را به توزیع مشابه جهانی آن در سال ۲۰۵۰ نزدیک می‌کند (Ennis, 2007) با این تفاوت که ارقام این مشارکت به خصوص در بخش کشاورزی ایران پایین‌تر از متوسط آن در خاورمیانه است (۳/۷ در مقابل ۴/۳). این وضعیت نشان می‌دهد که ایران نیز مانند سایر کشورهای خاورمیانه در صدد جایگزینی منابع انرژی با تولیدات کشاورزی، صنعتی، خدمات و مانند آنهاست. با در نظر گرفتن چنین روندی در آینده لازم است از تحصیل کردگان دانشگاهی و افراد آگاه و خبره تولید بیش از پیش استفاده شود تا به جای آنچه در حال حاضر به عنوان پایین نگاهدارنده میانگین جهانی مطرح است به عنوان بالا برنده این میانگین عمل نماید. اما یکی از مسائل چالشی در کشور ما که پژوهشگران و کارشناسان، افقی بحرانی را در صورت ادامه برخی از روندهای گذشته برای آن پیش‌بینی کرده‌اند، اشتغال و در مقابل آن بیکاری می‌باشد. مسئله‌ای که متأسفانه نسل جوان کشور ما را با سؤال‌ها، تهدیدها و تردیدهای گوناگونی روبرو ساخته، تا جایی که به گفته‌ی سازمان ملی جوانان، اشتغال و امنیت شغلی، مهم‌ترین مشکل جوان‌ها می‌باشد. در این بین، اشتغال فارغ‌التحصیلان دانشگاهی، مسئله را از ابعاد مهم‌تر و ویژه‌ای برخوردار کرده است. تا آنجا که بنا به گزارش وزارت کار و امور اجتماعی نرخ بیکاری فارغ‌التحصیلان پنج درصد بیش از نرخ کلی بیکاری در سطح کشور است (Iran Daily, 2007). از طرفی آموزش عالی و تربیت نیروی انسانی متخصص، خود یکی از شاخص‌های مهم و فزاینده‌ی توسعه‌ی انسانی به شمار می‌رود و از سوی دیگر

مشکل بیکاری و یا کمی فرصت‌های متناسب اشتغال فارغ‌التحصیلان، از مهم‌ترین علل فقر و موانع توسعه‌یافتگی به شمار می‌رود. به‌علاوه امکان جذب در بخش‌های دولتی بسیار محدود بوده و رفته رفته بر این محدودیت هم افزوده می‌شود. در مقابل فرصت‌های خوب و فزاینده‌ای در بخش خصوصی قابل جستجو و پیش‌بینی است، به خصوص بخش کشاورزی که به رغم برخورداری از توانمندی‌ها و مزیت‌های فراوان، توان یا امکان جذب فارغ‌التحصیلان رشته‌های متنوع کشاورزی را ندارد. به گزارش سازمان بهره‌وری آسیایی، بخش کشاورزی در میان همه بخش‌های اقتصادی کشور، بالاترین میزان بهره‌وری را دارد (ماهنامه‌ی مروج، ۱۳۸۲). به علاوه نتایج پژوهش‌ها حاکی از آن است که به استناد شاخص (ICOR) Increment Capital Output Ratio، بازدهی سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی، بیش از دیگر بخش‌های اقتصادی است (ابوالحسنی، ۱۳۸۰). حال یکی از راهبردها و راهکارهای عملی توجه به سیاست‌های فعال بازار کار، رویکرد اشتغال فارغ‌التحصیلان در فعالیت‌های کشاورزی به شکل خصوصی یا نیمه‌خصوصی می‌باشد.

همانگونه که جذب، اشتغال فارغ‌التحصیلان را در زیربخش‌های زراعت و باغداری و دامداری مورد نظر قرار می‌دهد، ماندگاری شغلی نیز از ضرورتی مؤکد برخوردار است. بر این اساس، بررسی وضعیت موجود فارغ‌التحصیلان دریافت کننده وام ضرورت دارد، در غیر این صورت هدر رفت سرمایه‌های مادی و فرسایش انسانی راهی است بدون برگشت و جبران خسارت‌های ناشی از آن، بار اقتصادی، اجتماعی و سیاسی سنگینی را بر کشور تحمیل خواهد کرد.

بنا به گزارش سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی کشور وضعیت اشتغال دانش‌آموختگان رشته‌های کشاورزی و منابع طبیعی در سال ۱۳۸۲، مطابق با جدول ۱ بوده است.

جدول ۱- وضعیت اشتغال دانش‌آموختگان رشته‌های کشاورزی و منابع طبیعی

نوع اشتغال	شاغل در بخش دولتی (نفر)	شاغل در بخش غیردولتی مرتبط با بخش کشاورزی (نفر)	شاغل در مشاغل غیرمرتبط با بخش کشاورزی (نفر)	جویای کار (بیکار)	جمع
تعداد	۳۵۰۰۰	۲۰۰۰۰	۵۵۰۰۰	۳۵۰۰۰	۱۴۵۰۰۰
درصد	۲۴/۱	۱۳/۸	۳۸	۲۴/۱	۱۰۰

منبع: سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی کشور، (۱۳۸۲)

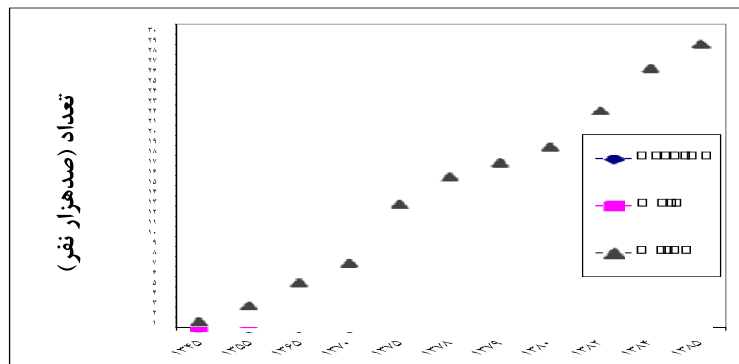
برونگیری و با بهره‌گیری از سه گزینه متعارف، خوش‌بینانه و بدبینانه برآورد می‌شود که تا سال ۱۳۹۰ بین ۶۵۰۳ تا حداکثر ۷۱۸۷ نفر و با روش دلفی (دیدگاه کارفرمایان) بین ۱۰۹۸۵ تا ۱۲۱۴۱ نفر کارشناس کشاورزی مورد نیاز بخش عمومی (دولت) خواهند بود. اما با در نظر گرفتن تفاوت بین نیاز با تقاضا مشخص می‌شود که امکان و تقاضای واقعی استخدام تا سال ۱۳۹۰ حدود ۳۱۲۳ نفر خواهد بود.

همانگونه که از نگاره ۱ پیداست، تعداد شاغلین در بخش خدمات در دوره ۸۵-۱۳۴۵ با سرعت بسیار زیادی در حال افزایش است. در عوض، شاغلین بخش کشاورزی، افزایش چندانی نداشته است. اگر چه تعداد شاغلین در بخش کشاورزی از ۸۱۱ نفر در سال ۱۳۴۵ به ۳۵۱۰۷ نفر (۱/۶٪ کل شاغلان سه بخش کشاورزی، صنعت و خدمات) در سال ۱۳۸۵ رسیده است، با این وجود سهم شاغلین این بخش از کل شاغلین کشور تغییر چندانی نداشته است.

شریف زاده و زمانی (۲۰۰۵) به نقل از جلیلی آورده‌اند که بر خلاف نیاز رو به رشد تحصیل در دوره‌های آموزش عالی، تعداد فارغ‌التحصیلان بیکار کشاورزی سریعاً در حال رشد است و اگر چه آمار دقیقی از این بابت در دست نیست اما اعتقاد بر این است که ۲۸ درصد از فارغ‌التحصیلان کشاورزی و منابع طبیعی در جستجوی کار می‌باشند.

به اعتقاد مسئولان و کارشناسان ارشد بخش کشاورزی، یکی از مصادیق اسراف و هدر رفت سرمایه در کشور، اشتغال فارغ‌التحصیلان دانشگاهی به ویژه کشاورزی در بخش غیرتخصصی آن‌هاست، چرا که برای تربیت نیروی انسانی در کشور، سرمایه‌های زیادی به کار گرفته می‌شود. زمانی (۱۳۸۰) در تحقیقی به برآورد نیاز بخش عمومی به نیروی متخصص کشاورزی تا سال ۱۳۹۰ پرداخت. نتایج این تحقیق نشان داد که جذب نیروی کارشناسی در ۱۱ سال گذشته (منتهی به سال ۱۳۸۰) در سطح کشور به طور یکنواخت انجام نگرفته است. با استفاده از روش

نگاره ۱- روند اشتغال نیروی کار با تحصیلات دانشگاهی در بخش‌های اقتصادی

منبع: (احمدی، ۱۳۸۵)

اشتغال فارغ التحصیلان کشاورزی، نظری (۱۳۸۱) در زمینه موانع اشتغال فارغ التحصیلان کشاورزی اشاره کرد. رحمدل (۱۳۸۳) نیز در تحقیقی به بررسی تنگنای نظام آموزش عالی کشور پرداخته است.

بختیاری و پاسبان (۱۳۸۳) به بررسی نقش اعتبارات بانکی در توسعه فرصت‌های شغلی: مطالعه‌ی موردی بانک کشاورزی ایران پرداختند. نتیجه‌ی کلی نشان داد که اعتبارات بانک کشاورزی در کوتاه‌مدت بر اشتغال و درازمدت بر سرمایه‌گذاری تأثیر مثبت داشته است. اما در بخش دیگری گفته شده که در فرایند توسعه کشاورزی از میزان اشتغال کاسته می‌شود و از این رو ارتباط ارزش افزوده با اشتغال منفی است. بختیاری و پاسبان افزوده‌اند که شاید یکی از دلایل ارتباط منفی اشتغال با اعتبارات بخش کشاورزی، ناکارایی نظام بانکی کشور در اعطای اعتبارات به کشاورزان خرده‌پا (که در تحقیقات متفاوتی به آن اشاره شده است) و دیگری به این دلیل باشد که عموماً اعتبارات بانکی در بخش سرمایه‌گذاری ثابت در درازمدت باعث سرمایه‌بری بیشتر بخش کشاورزی می‌شود (بختیاری و همکاران، ۱۳۸۳).

نتایج تحقیق حاجی‌قوامی (۱۳۸۱) نشان داد که اثر وام بر روی تولید مثبت و معنی‌دار می‌باشد. ترکمانی و فرج‌زاده (۱۳۸۲) هم به این نتیجه دست یافتند که میان ارزش افزوده بخش کشاورزی و اعتبارات اعطایی یک رابطه‌ی علی دوسویه وجود دارد.

رضازاده (۱۳۸۰) اثر تسهیلات اعطایی (جاری و سرمایه‌ای) بانک کشاورزی بر تولیدات زراعی و باغی استان مازنداران را مورد بررسی قرار داد. وی نتیجه گرفت که جهت افزایش تولیدات زراعی و باغی استان مازنداران باید به تسهیلات سرمایه‌ای افزوده و از تسهیلات جاری کاسته شود، چرا که به نظر می‌رسد تسهیلات اعطایی جاری، به دلیل کم بودن مبلغ آن و کوتاه مدت بودن بازپرداخت آن، صرف امور دیگری غیر از تولیدات می‌شود.

باقری و نجفی (۱۳۸۳) به بررسی عوامل مؤثر بر بازپرداخت اعتبارات کشاورزی در استان فارس پرداختند. نتایج نشان داد که از بین متغیرهای با اهمیت تابع تشخیصی، متغیرهای خسارات طبیعی و فاصله انتظاری

بر اساس مطالعات انجام گرفته، جمعیت جوان کشور (۶۴-۱۵ سال) تا سال ۱۴۰۰ بالغ بر ۶۱ میلیون نفر یعنی ۶۳ درصد جمعیت کل کشور می‌باشد و این بدان معنی است که جمعیت فعال در سال ۲/۵ درصد رشد خواهد داشت. پس سطح اشتغال نیز باید رشدی معادل ۲/۵ درصد در سال داشته باشد تا وضعیت فعلی حفظ شود. یعنی تا سال ۱۴۰۰ در ایران باید ۲۹ میلیون فرصت شغلی ایجاد شود (رحمانی و نظری، ۱۳۸۲). به این ترتیب حتی اگر فرض شود این تعداد فرصت شغلی در کشور ایجاد شود، فقط وضع موجود حفظ شده و وضعیت از این بدتر نخواهد شد و در کاهش فشار بیکاری جمعیت جوان تأثیری نخواهد داشت.

ملک‌محمدی (۱۳۷۷) نیز با تأکید بر مهارت محور بودن برنامه‌ریزی دانشگاه‌ها و اجتناب از طرح مهارت‌های عام در برنامه‌های آموزش مهارت محور گفته است: «در طرح آموزش تنظیم شده برای کشاورزی، مهارت‌ها بسیار کلی بودند و به همین دلیل هم ارزشیابی تحقق آن‌ها به هیچ وجه مقدور نبود و محتوای درس‌ها نیز به نحوی تدوین نشده بود که جامعیت مهارت‌ها را تأمین کند». همچنین نتایج تحقیق ابوالحسنی (۱۳۸۰) در خصوص وضعیت اشتغال و موانع جذب نیروی کار متخصص (دانش‌آموختگان کشاورزی) نشان داد که بخش اعظم آموزش‌های دوره‌های کاردانی، کاربردی و مرتبط با مسائل بخش کشاورزی است.

نتایج طرح پژوهشی سازمان ملی جوانان هم نشان داد که ضعف بنیه علمی دانشگاه‌های کشور (روزآمد نبودن محتوای درسی رشته‌های تحصیلی، کافی نبودن اطلاعات آموزشی، مدرک گرایی، ایجاد رشته‌های دانشگاهی بدون توجه به نیازهای جامعه و...) از معضلات اساسی نظام آموزش عالی کشور است (رحمدل، ۱۳۸۳).

در این باره می‌توان به نتایج تحقیقات محمدی دینانی و فولادی (۱۳۸۰) در ارتباط با مشکلات اشتغال پیش روی دانش‌آموختگان کشاورزی (اقتصاد کشاورزی، زارعت و آبیاری) در بخش خصوصی، قیاسیان (۱۳۸۲) در زمینه موانع جذب فارغ التحصیلان کشاورزی در بخش کشاورزی، محسنین (۱۳۷۷) در خصوص مشکلات و تنگنای

بخشی از نتایج تحقیق زارع (۱۳۷۶) در زمینه بررسی و ارزیابی اثرات تولیدی اعتبارات تخصیص یافته به بخش کشاورزی توسط هریک از بانک‌های ملی و کشاورزی (استان مازندران) گویای این است که مدت زمان لازم برای اعطای تسهیلات در بانک کشاورزی بیشتر از بانک ملی می‌باشد. علت تأخیر در پرداخت وام در بانک کشاورزی، مدت زمان لازم برای رسیدن نوبت بازدید از مزرعه کشاورز توسط کارشناسان بانک و علت تأخیر در پرداخت وام از طرف بانک ملی مدت زمان لازم برای رسیدن نوبت تشکیل پرونده و واریز وجه به حساب کشاورز ذکر شده است. زارع، آماده نبودن مدارک، نبودن اعتبار در شعبه، مقررات داخلی و سایر موارد را به عنوان علل تأخیر در پرداخت اعتبار ذکر کرده است.

مطالعه دباغ (۱۳۸۱) نشان داد که در کشور ما عمده مشکل معضل بیکاری از نوع بیکاری ساختاری است و به عبارتی مهارت‌های افراد با مهارت‌های مورد نیاز مشاغل و فعالیت‌ها تناسب ندارند و یا مهارت‌ها پایین است، بنابراین اجرای برنامه‌ی آموزش و بازآموزی به ویژه آموزش‌های فنی حرفه‌ای اهمیت زیادی دارد. در بین کشورهای عضو The Organization for Economic Co-Operation and Development (OECD)، برنامه‌های آموزش و بازآموزی در بین سایر برنامه‌های فعال بازار کار بیشترین بودجه را به خود اختصاص داده است (دباغ، ۱۳۸۱). به علاوه خال (۱۳۸۳) از متخصصان آموزش عالی اعتقاد دارد که "ناهماهنگی شغلی و رشته تحصیلی از معضله‌های پیش روی نظام آموزش عالی کشور است (رحمدل، ۱۳۸۳). نتایج تحقیقات ملک‌محمدی (۱۳۷۷) و سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی هم بر ابعاد گوناگون این مسئله تأکید داشته است.

روش پژوهش

این تحقیق از نوع کاربردی است که به روش علی-همبستگی انجام شده است. متغیرهای وابسته در این تحقیق، جذب و میزان ماندگاری فارغ‌التحصیلان کشاورزی در بازار کار کشاورزی، و متغیرهای مستقل شامل میزان شفافیت قوانین بانکی، بیمه محصولات کشاورزی، پرداخت

برای دریافت وام سبب کاهش احتمال بازپرداخت وام شده و سایر متغیرها (به ترتیب اهمیت نسبی، نسبت درآمد مزرعه‌ای به درآمد کل، درآمد مزرعه، بیمه محصولات، میزان پس‌انداز، نظارت و سرپرستی کارشناسان بانک، طول دوره بازپرداخت وام، نوع فعالیت به‌کارگیری وام، شاخص تنوع، کثرت خریداران، درآمد خارج از مزرعه، سطح زیرکشت، تحصیلات و متغیر مجازی شهرستان) موجب افزایش احتمال بازپرداخت وام شده‌اند (باقری و نجفی، ۱۳۸۳).

هژبرکیانی و جانویسلو (۱۳۷۹) به این نتیجه دست یافتند که در کوتاه‌مدت، اعتبارات سرمایه‌ای در مقایسه با اعتبارات جاری تأثیر کمتر بر روی سرمایه‌گذاری داشته است. ایشان جهت افزایش سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در کشاورزی، ایجاد وضعیت باثبات در بازار محصولات کشاورزی و قیمت‌های حمایتی متناسب با نرخ تورم، ایجاد شبکه‌های اطلاع‌رسانی در مورد وضعیت بازارهای خارجی و داخلی و تصمیم‌گیری برنامه‌ریزی شده در مورد صادرات محصولات کشاورزی را مورد تأکید قرار دادند. بلالی (۱۳۸۱) اظهار داشت که در زیربخش زراعت و باغبانی نسبت به زیربخش‌های دیگر هزینه کمتری برای ایجاد اشتغال لازم است و از بعد اشتغال‌زایی دارای مزیت نسبی است. به علاوه بخشی از نتایج مطالعه میهن‌خواه (۱۳۷۹) نشان داد که کارایی منابع تولید اعم از سرمایه و نیروی کار در زیربخش دام و طیور بیش از سایر بخش‌ها می‌باشد، در تولید ناخالص ملی، بیشترین سهم را داشته و از نظر شاخص ICOR این زیربخش بالاترین بهره‌وری را دارد. رفیعی و زیبایی (۱۳۸۲) اندازه دولت، رشد اقتصادی و بهره‌وری نیروی کار در بخش کشاورزی را مطالعه نمودند. آن‌ها با بر شمردن عواملی چند، نتیجه گرفتند که حضور دولت در بخش کشاورزی الزامی است. آن‌ها پیشنهاد دادند که با سیاست‌های مناسبی مانند حمایت از قیمت محصولات کشاورزی و پایین آوردن هزینه‌های تولید، جاذبه بیشتری برای سرمایه‌گذاری در بخش فراهم آید. همچنین پیشنهاد دادند که در سیاست‌های ترویجی و نیز در سطح آگاهی و اطلاعات کشاورزان و متخصصان بخش، بازنگری کلی صورت گیرد.

رشته‌ی زراعت و اصلاح نباتات و ۲۴ درصد هم در رشته‌های دامپروری و علوم دامی فارغ‌التحصیل شده‌اند. نتایج بخش توصیفی تحقیق نشان دهنده آن است که اکثر فارغ‌التحصیلان (نزدیک به ۵۰ درصد) در زمینه‌ی کشت صیفی‌جات گلخانه‌ای فعالیت می‌کردند.

مدت اجرای طرح‌های تولیدی به طور میانگین، حدود ۳۰ ماه با بیشترین فراوانی مربوط به طبقه ۲۲-۳۹ ماه می‌باشد.

از سوی دیگر تنها ۲ درصد از فارغ‌التحصیلان از تسهیلات منابع طبیعی برای تهیه زمین استفاده کرده‌اند و مابقی دارای زمین شخصی بوده و یا قبلاً مبادرت به خرید زمین کرده‌اند.

متوسط سن فارغ‌التحصیلان دریافت‌کننده‌ی وام ۳۱ سال بود. همچنین حدود ۵۷ درصد فارغ‌التحصیلان، از یک سال و نیم تا ۴ سال بیکار بوده‌اند و متوسط زمان بیکاری پس از فارغ‌التحصیلی ۱/۸ سال (بدون احتساب دوره سربازی برای مردها) عنوان شده است.

چنانچه از نتایج این تحقیق بر می‌آید اشتغال به فعالیت‌های کشاورزی مرتبط با رشته‌ی تحصیلی، مهم‌ترین انگیزه‌ی جذب فارغ‌التحصیلان به بازار کار کشاورزی بوده است.

یافته‌ها در خصوص چگونگی آشنایی فارغ‌التحصیلان با وام اشتغال نشان داد که متأسفانه دانشگاه‌ها که باید زمینه‌ساز ارتباط میان صنعت و پژوهش باشند و حداقل زمینه‌ها و راه‌کارهای اشتغال‌زایی را ترویج نمایند، در این خصوص از نقش قابل اهمیتی برخوردار نبوده‌اند و این خود یکی از نشانه‌های نبود تعامل کافی میان صنعت و دانشگاه می‌باشد.

از زمان ارائه طرح توسط فارغ‌التحصیل کشاورزی به بانک کشاورزی تا ارائه تسهیلات و دریافت وام، در مجموع به طور میانگین حدود ۲۰۸ روز طول کشیده است.

دیدگاه فارغ‌التحصیلان در خصوص عوامل مؤثر بر جذب آنها به بازار کار کشاورزی و سیاست‌ها و تسهیلات مؤثر گویای این است که از میان عوامل هفت‌گانه‌ی وام اشتغال، تسهیلات جاری، تسهیلات سرمایه‌ای، نرخ سود بانکی، بیمه محصولات کشاورزی، تأمین اجتماعی،

به موقع اعتبار، میزان مدیریت ریسک، میزان کارآفرینی، میزان استفاده از فراگرفته‌های دانشگاهی، میزان شرکت فارغ‌التحصیلان در کارگاه‌ها و دوره‌های آموزشی تخصصی، میزان نظارت و سرپرستی بانک کشاورزی، هزینه‌های تولید، هزینه‌های عرضه، میزان دسترسی به پژوهشگران، میزان ارتباط با سایر فارغ‌التحصیلان دریافت‌کننده وام، میزان مهارت‌های ارتباطی، میزان اطلاع از بازار، میزان تجربه کاری، میزان ابتکار عمل و نوآوری، میزان مشاوره با مروجان (کشاورزی) می‌باشند. در تحقیق حاضر برای تعیین روایی ابزار سنجش که پرسشنامه‌ای با ۹۰ سؤال باز و بسته و ۱۷۵ گویه بود، با بهره‌گیری از نظر اصلاحی کمیته تحقیق ارتقا یافت و پایایی کلی آن نیز با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ معادل $a=0.87$ محاسبه شد. اطلاعات مورد نیاز از طریق مصاحبه حضوری با مسئولان واحد‌های تولیدی مورد مطالعه جمع‌آوری شد. این تحقیق در استان تهران (شامل شهرستانهای شمیرانات (فشم)، شهرری، اسلام‌شهر، رباط‌کریم، کرج، شهریار، ماهدشت کرج، هشتگرد، نظرآباد، ورامین، پاکدشت، دماوند و رودهن) اجرا شده است. جامعه‌ی آماری تحقیق، ۵۲ واحد تولید کشاورزی تاسیس شده توسط ۱۱۷ فارغ‌التحصیل کشاورزی دریافت‌کننده وام اشتغال در استان تهران بود که به دلیل محدودیت جامعه آماری سرشماری شدند. به این ترتیب از هر واحد تولیدی تحت مدیریت فارغ‌التحصیلان دریافت‌کننده وام، یک پرسشنامه تکمیل گردید. سرانجام ۵۲ پرسشنامه از طریق بازدید از واحدهای تولیدی و نیز مصاحبه با فارغ‌التحصیلان جمع‌آوری گردید. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS Win11.5 استفاده شد.

نتایج و بحث

از مجموع فارغ‌التحصیلان مورد مطالعه، ۹۴ درصد مرد و ۶ درصد زن بودند. همچنین ۶۷ درصد از فارغ‌التحصیلان ساکن شهر و ۳۳ درصد ساکن روستا بوده‌اند. بیش از ۸۰ درصد افراد مورد مطالعه از دانشگاه آزاد اسلامی فارغ‌التحصیل شده‌اند و ۹۲ درصد دارای تحصیلات کارشناسی، ۵۳ درصد با بیشترین فراوانی در

گرفته‌اند.

استفاده از دانش فنی، اولویت اول را در انجام فعالیت‌های تولیدی در بین عوامل دانش فنی، نیروی انسانی، ابتکار عمل و نوآوری، ماشین‌آلات و شیوه‌ی مرسوم در منطقه به خود اختصاص داده است.

نتایج اولویت‌بندی دیدگاه فارغ‌التحصیلان در خصوص عملکرد بانک کشاورزی (جدول ۲) نشان داد که از بین ۱۰ نوع عملکرد بانک کشاورزی، "میزان سخت‌گیری با مشتری" در اولویت اول و "پرداخت به موقع اعتبار"، "اجرای دستورالعمل‌ها"، "پاسخگویی به مشتری"، "مسئولیت‌پذیری"، به ترتیب اولویت‌های دوم تا پنجم را به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۳ نتایج بررسی نیاز آموزشی پاسخگویان را نشان می‌دهد. بر این اساس؛ "راه‌های کاهش هزینه و بهبود بهره‌وری"، "انجام فعالیت‌های تحقیقاتی"، "بازاریابی محصول"، "دانش فنی تولید" و "پیشگیری و کنترل آفات" به ترتیب اولویت‌های ۱ تا ۵ را به خود اختصاص دادند.

تعاونی‌های تولید و توزیع، وام اشتغال بیشترین تأثیر را برای جذب به بازار کار کشاورزی داشته و تسهیلات سرمایه‌ای از اولویت بالاتری نسبت به تسهیلات جاری برخوردار بوده است. همچنین از نظر فارغ‌التحصیلان نرخ سود بانکی و تعاونی‌های تولید و توزیع اثر چندانی در جذب نداشته است.

فارغ‌التحصیلان برای اشتغال و اجرای طرح، به غیر از بانک کشاورزی، از منابع اعتباری دیگر (رسمی و غیررسمی) چه در بخش تسهیلات جاری و چه سرمایه‌ای، به میزان قابل توجهی استفاده نموده‌اند.

۷۰ درصد از افراد مورد مطالعه هم‌زمان با اجرای طرح در مشاغل دیگر فعالیت داشته، صرف نظر از اشتغال به فعالیت دیگر، قبل و یا بعد از اشتغال به طرح، از این میزان به طور مشخص حدود ۲۳ درصد در شهرداری‌ها و ۶/۳ درصد در ادارات دولتی مشغول می‌باشند که این بر خلاف مقررات طرح اشتغال فارغ‌التحصیلان است.

خوشبختانه طرح‌های مورد مطالعه در مجموع از قابلیت کارآفرینی برای نیروی کار ساده برخوردار بوده‌اند و به طور متوسط ۳ نفر را به عنوان کارگر در طرح‌ها به کار

جدول ۲- اولویت‌بندی دیدگاه فارغ‌التحصیلان در خصوص عملکرد بانک کشاورزی

اولویت	میانگین	تعداد واحد	عملکرد
۱	۳/۵۰	۵۲	سخت‌گیری با مشتری
۲	۲/۷۱	۵۲	پرداخت به موقع اعتبار
۳	۲/۹۰	۵۲	اجرای دستورالعمل‌ها
۴	۲/۵۶	۵۱	پاسخگویی به مشتری
۵	۲/۰۹	۵۱	مسئولیت‌پذیری
۶	۱/۹۳	۴۹	خوش برخوردی با خسارت‌دیدگان
۷	۱/۹۴	۵۱	شفافیت قوانین
۸	۱/۷۶	۵۲	اطلاع‌رسانی
۹	۲/۰۰	۵۲	نظارت و سرپرستی
۱۰	۱/۰۱	۵۱	میزان استفاده از نظرها و پیشنهادهای ارباب رجوع

جدول ۳ - اولویت بندی نیازهای آموزشی فارغ التحصیلان بهره‌مند از وام اشتغال

اولویت	میانگین	تعداد واحد	گویه‌ها
۱	۳/۷۸	۵۲	راه‌های کاهش هزینه و بهبود بهره‌وری
۲	۳/۸۵	۴۸	انجام فعالیتهای تحقیقاتی
۳	۳/۳۱	۴۷	بازاریابی محصول
۴	۳/۶۲	۵۰	دانش فنی تولید محصول
۵	۳/۳۵	۴۸	پیشگیری و کنترل آفات
۶	۳/۴۶	۴۷	انتخاب نوع محصول سود آور
۷	۳/۱۱	۴۵	کنترل دقیق حرارت
۸	۳/۰۲	۴۵	انتخاب نوع محصول بر اساس شرایط آب و هوا
۹	۲/۹۳	۴۵	کنترل دقیق رطوبت
۱۰	۲/۴۶	۴۵	استفاده‌ی بهینه از منابع آب

داده‌اند که به ترتیب اولویت‌های دوم تا هشتم را شامل می‌شوند (جدول ۴).

از نظر فارغ التحصیلان، مؤثرترین عامل در ماندگاری آنان در شغل فعلی، دسترسی به کارشناسان بوده و سپس اعضای گروه کار، مدیران (بانک کشاورزی)، کشاورزان، دسترسی به پژوهشگران، و نیز سایر فارغ التحصیلان دریافت کننده‌ی وام و مروجان از عوامل مؤثر در ادامه کار فعلی (با استفاده از طرح) بودند. جدول ۵ اطلاعات مربوط به این قسمت را در بر دارد.

اولویت بندی استفاده از عوامل مختلف برای موفقیت در کار نیز نشان داد که فارغ التحصیلان بهره‌مند از وام اشتغال بیشتر از افراد متخصص و خبره در کار خود استفاده کرده‌اند. همچنین آنها به ترتیب شیوه‌های مرسوم و متداول، تجربه کاری قبلی، دروس عملی دوران تحصیل، دروس نظری دوران تحصیل، آزمون و خطا، کارگاه‌ها و دوره‌های آموزشی تخصصی و سمینارها و نمایشگاه‌های تخصصی را برای انجام موفقیت آمیز کار، مورد استفاده قرار

جدول ۴ - اولویت بندی عوامل مؤثر در موفقیت فارغ التحصیلان در کار

اولویت	انحراف معیار	میانگین	تعداد واحد	گویه
۱	۱/۳۱	۳/۶۱	۵۲	افراد خبره و متخصص
۲	۱/۳۶	۲/۷۰	۴۷	شیوه های مرسوم و متداول
۳	۱/۶۰	۳/۱۲	۴۹	تجربه کاری قبلی
۴	۱/۳۹	۲/۳۴	۵۰	دروس عملی دوران تحصیل
۵	۱/۴۰	۲/۱۶	۴۹	دروس نظری دوران تحصیل
۶	۱/۴۲	۲/۰۸	۴۹	آزمون و خطا
۷	۱/۵۵	۱/۴۱	۴۸	کارگاه‌ها و دوره‌های آموزشی تخصصی
۸	۱/۴۰	۱/۲۳	۴۷	سمینارها و نمایشگاه‌های تخصصی

جدول ۵- اولویت‌بندی عوامل مؤثر در ماندگاری فارغ‌التحصیلان در شغل فعلی

اولویت	انحراف معیار	میانگین	تعداد واحد	عامل
۱	۱/۸۹	۲/۹۳	۴۷	دسترسی به کارشناسان
۲	۱/۹۴	۲/۶۳	۴۶	اعضای گروه کار
۳	۲/۰۵	۲/۶۳	۴۹	مدیران (بانک کشاورزی)
۴	۱/۶۲	۲/۰۲	۴۷	کشاورزان
۵	۱/۹۲	۲/۳۷	۴۵	دسترسی به پژوهشگران
۶	۱/۷۱	۱/۸۴	۴۶	سایر فارغ‌التحصیلان دریافت کننده وام
۷	۱/۷۵	۱/۸۰	۴۶	مروجان

اشتغال، بیشترین تأثیر را برای جذب به بازار کار کشاورزی داشته است. همچنین تسهیلات سرمایه‌ای، تسهیلات جاری، تأمین اجتماعی، بیمه‌ی محصولات کشاورزی، نرخ سود بانکی و نیز تعاونی‌های تولید و توزیع در اولویت‌های دوم تا هفتم عوامل مؤثر برای جذب به بازار کار کشاورزی قرار گرفته‌اند (جدول ۷).

این تحقیق نشان داد که مؤثرترین عامل در موفقیت شغلی فارغ‌التحصیلان، "مهارت و کارایی فنی" بود که در مرتبه اول و بعد از آن "مهارت‌های ارتباطی"، "تجربه‌ی کاری"، "خودگردانی" به ترتیب در مرتبه‌های دوم تا چهارم قرار گرفتند (جدول ۶).

بررسی تأثیر سیاست‌ها و تسهیلات برای جذب به بازار کار کشاورزی از دیدگاه افراد مورد مطالعه نیز نشان داد که وام

جدول ۶- اولویت‌بندی عوامل مؤثر در موفقیت شغلی فارغ‌التحصیلان

اولویت	انحراف معیار	میانگین	تعداد واحد	عامل
۱	۰/۸۸	۴/۰۰	۵۰	مهارت و کارایی فنی
۲	۰/۸۷	۳/۷۴	۵۰	مهارت‌های ارتباطی
۳	۰/۹۹	۴/۱۷	۵۱	تجربه‌ی کاری
۴	۰/۹۶	۳/۹۳	۴۹	خودگردانی
۵	۱/۱۱	۳/۱۹	۴۷	کارآفرینی
۶	۱/۲۸	۲/۹۱	۴۹	تنوع طلبی

جدول ۷- اولویت‌بندی سیاست‌ها و تسهیلات جذب فارغ‌التحصیلان به بازار کار کشاورزی

اولویت	انحراف معیار	میانگین	تعداد واحد	سیاست‌ها و تسهیلات
۱	۱/۵۳	۳/۳۸	۵۲	وام اشتغال
۲	۱/۵۱	۳/۳۱	۵۱	تسهیلات سرمایه‌ای
۳	۱/۴۶	۳/۰۷	۵۱	تسهیلات جاری
۴	۱/۶۵	۳/۱۴	۵۰	تأمین اجتماعی
۵	۱/۸۱	۳/۳۷	۵۱	بیمه‌ی محصولات کشاورزی
۶	۱/۸۶	۲/۹۴	۵۱	نرخ سود بانکی
۷	۱/۶۳	۲/۵۲	۳۸	تعاونی‌های تولید و توزیع

واسطه‌گری، مداخله‌ی نامناسب دولت در بازار محصولات خاص، مشکل تنظیم بازار و بازاریابی، حضور ناکافی در بازارهای بین‌المللی و منطقه‌ای، عدم رعایت استانداردهای بهداشتی و زیست‌محیطی در تولید و فراوری محصولات کشاورزی، و مدیریت (۴) گویه شامل: عدم هماهنگی بین واحدهای دست‌اندرکار کشاورزی، نارسایی در مدیریت منابع انسانی، اقتصادی و توسعه‌ی روستایی) به ترتیب اولویت‌های دوم تا پنجم را شامل شدند. نتایج در جدول ۸ آمده است.

جمع بندی کلی انجام شده در مورد نظر افراد مورد مطالعه درباره طرح اشتغال فارغ‌التحصیلان کشاورزی با استفاده از وام اشتغال نشان داد که ۷۱/۵ درصد از فارغ‌التحصیلان مشکلات و موانع طرح را بیشتر از منافع و مزایای بدست آمده از آن دانستند در حالی که ۱۲ درصد میزان منافع و مشکلات مربوط به طرح را برابر و ۱۶ درصد نیز منافع طرح را بیشتر از مشکلات آن دانستند.

اطلاعات جدول ۹ گویای آن است که فارغ‌التحصیلان مورد مطالعه معتقد بودند که "درآمد"، بیشترین تأثیر را بر رضایت شغلی آنها داشته (اولویت اول) است. همچنین از دید آنها، میزان تلاش انسان، تنوع ماهیت کار و نیز نوع کار به ترتیب اولویت در تامین رضایت شغلی آنها نقش داشته‌اند.

مطالعات اسنادی گویای آن بود که بخش کشاورزی در ۸ موضوع کلی که هر یک به نوبه خود به عناوین فرعی دیگری تقسیم می‌شدند، با مشکل‌ها و تهدیدهایی روبرو است. از فارغ‌التحصیلان خواسته شد که هر یک از گویه‌های (در جمع ۳۱ گویه) مزبور را در ارتباط با کار خود به ترتیب اولویت (۱) بالاترین و ۱۰ پایین‌ترین اولویت) مورد ارزیابی قرار دهند. در نتیجه مشخص شد که "ناکارآمدی سیاست‌های حمایتی" (۳) گویه شامل: محدود بودن سیاست‌های حمایت‌کننده از تولید و تولیدکننده، هدفمند نبودن یارانه و ناکارآمدی نظام حمایتی بیمه‌ی محصولات کشاورزی) مهمترین عامل در کاهش محصول و در نتیجه کاهش میزان موفقیت آنها بوده است و نارسایی‌ها بخش در مورد توسعه روستایی (۳) گویه شامل: ناکافی بودن سازماندهی نهادهای اجتماعی، نارسایی در برخورداری از امکانات اجتماعی، رفاهی و اشتغال، پائین بودن مشارکت روستائیان و تولیدکنندگان)، سرمایه و سرمایه‌گذاری (۵) گویه شامل: پائین بودن قدرت جذب منابع، بالا بودن ریسک در فعالیت‌های بخش کشاورزی، ناکافی بودن سرمایه‌گذاری در امور زیربنایی، نارسایی در شرایط انگیزشی برای جذب سرمایه، عدم تعادل در سرمایه‌گذاری بخش کشاورزی با سایر بخش‌های اقتصادی)، بازار و بازاریابی (۵) گویه شامل: رواج

جدول ۸- اولویت‌بندی عوامل مؤثر در کاهش موفقیت طرح

اولویت	انحراف معیار	میانگین	تعداد واحد	گویه‌ها
۱	۲/۴۵	۲/۷۸	۳۸	ناکارآمدی سیاست‌های حمایتی
۲	۲/۳۴	۳/۱۷	۳۴	توسعه‌ی روستایی
۳	۲/۲۳	۳/۰۳	۳۷	سرمایه و سرمایه‌گذاری
۴	۲/۷۶	۳/۷۷	۳۸	بازار و بازاریابی
۵	۲/۴۴	۳/۷۱	۳۷	مدیریت
۶	۲/۷۸	۴/۳۹	۳۳	فراوری، تبدیل و نگهداری محصول
۷	۳/۳۳	۵/۳۵	۳۱	منابع پایه و منابع طبیعی
۸	۲/۷۱	۴/۴۴	۳۷	نیروی انسانی و فناوری

جدول ۹- اولویت بندی عوامل مؤثر بر رضایت شغلی

اولویت	انحراف معیار	میانگین	تعداد واحد	گویه‌ها
۱	۰/۹۲	۴/۰۹	۵۱	درآمد.
۲	۱/۱۱	۳/۵۴	۵۱	تلاش
۳	۱/۰۸	۳/۰۸	۵۰	تنوع ماهیت کار
۴	۱/۲۵	۳/۵۲	۵۱	نوع کار

میزان ماندگاری فارغ‌التحصیلان در بازار کار کشاورزی در استان تهران رابطه معنی‌داری نداشته است. این در حالی است که نتایج تحقیق باقری و نجفی (۱۳۸۳) در خصوص عوامل مؤثر بر بازپرداخت اعتبارات کشاورزی در استان فارس، نشان داد که نظارت و سرپرستی کارشناسان بانک به عنوان یک متغیر مؤثر در افزایش احتمال بازپرداخت وام می‌باشد.

نتایج بررسی همبستگی بین متغیرهای بانکی بانک کشاورزی و فردی و حرفه‌ای فارغ‌التحصیلان در جدول ۱۰ آمده است. همانگونه که ملاحظه می‌شود، اگر چه علی‌الاصول باید پرداخت به موقع اعتبارات در کاهش مدت زمان جذب متقاضیان تأثیر مثبت داشته باشد، اما در این تحقیق بین دو متغیر فوق در سطح ۰/۰۵، رابطه معنی‌داری مشاهده نشد. بعلاوه میزان نظارت و سرپرستی بانک کشاورزی با

جدول ۱۰- همبستگی متغیرهای بانکی بانک کشاورزی و فردی، حرفه‌ای فارغ‌التحصیلان با جذب و ماندگاری آنها در شغل کشاورزی ناشی از طرح اشتغال

P	r	متغیر (۲)	متغیر (۱)
۰/۰۵۲	-۰/۲۹۵	جذب	میزان شفافیت قوانین بانکی
۰/۰۶۵	۰/۲۷۸	جذب	بیمه محصولات کشاورزی
۰/۲۶۳	-۰/۱۷۰	جذب	پرداخت به موقع اعتبار
۰/۱۷۵	۰/۲۱۱	میزان ماندگاری	میزان مدیریت ریسک
۰/۶۷۴	۰/۰۶۴	میزان ماندگاری	میزان کارآفرینی
۰/۴۴۲	۰/۱۱۲	میزان ماندگاری	میزان استفاده از فراگرفته‌های دانشگاهی
۰/۳۷۶	۰/۱۳۴	میزان ماندگاری	بیمه محصولات کشاورزی
۰/۳۹۱	۰/۱۳۱	میزان ماندگاری	میزان شرکت فارغ‌التحصیلان در کارگاه‌ها و دوره‌های آموزشی تخصصی
۰/۶۳۴	۰/۰۷۰	میزان ماندگاری	میزان نظارت و سرپرستی بانک کشاورزی
۰/۳۹۱	-۰/۱۴۷	میزان ماندگاری	هزینه‌های تولید
۰/۷۰۴	۰/۰۷۵	میزان ماندگاری	هزینه‌های عرضه
۰/۴۲۳	-۰/۱۲۷	میزان ماندگاری	میزان دسترسی به پژوهشگران
۰/۳۶۵	-۰/۱۴۲	میزان ماندگاری	میزان ارتباط با سایر فارغ‌التحصیلان دریافت کننده وام
۰/۷۶۳	-۰/۰۴۵	میزان ماندگاری	میزان مهارت‌های ارتباطی
۰/۵۰۳	۰/۱۰۰	میزان ماندگاری	میزان اطلاع از بازار
۰/۵۴۴	۰/۰۹۰	میزان ماندگاری	میزان تجربه کاری
۰/۹۵۷	۰/۰۰۸	میزان ماندگاری	میزان ابتکار عمل و نوآوری
۰/۴۶۵	-۰/۱۱۴	میزان ماندگاری	میزان مشاوره با مروجان (کشاورزی)

نیاز بازار کار، آماده و تربیت کند. البته این مسئله از بعد توانایی‌های فردی هم قابل طرح می‌باشد.

فارغ‌التحصیلانی که به طور مشترک اقدام به کار کرده‌اند، اعلام داشتند که شراکت در حد خوبی سبب استفاده از: منابع مالی، وقت شرکاء و منابع غیرپولی (مهارت، اطلاعات، ارتباطات، تجهیزات، تخصص) می‌شود.

همچنین اولویت دیدگاه فارغ‌التحصیلان در خصوص شراکت بر اساس طیف لیکرت نشان داد که غالب افراد معتقدند که مشارکت سبب توسعه مهارت‌ها می‌شود و توانایی اداره امور را افزایش می‌دهد.

دیدگاه فارغ‌التحصیلان در خصوص عوامل مؤثر بر رضایت شغلی شامل: نوع کار، درآمد، تنوع ماهیت کار و میزان تلاش، نشان داد که میزان درآمد از بیشترین تأثیر برخوردار می‌باشد.

۷۱/۵ درصد فارغ‌التحصیلان اظهار داشتند که مشکلات و موانع طرح بیشتر از منافع و مزایای حاصل بوده است. ۱۲/۲ درصد هم میزان منافع و مشکلات را یکسان ارزیابی کردند و ۱۶/۳ درصد هم گفتند که منافع بیشتر از مشکلات و موانع بوده است.

بررسی تأثیر چهار متغیر مستقل نوع مالکیت واحد تولیدی، نوع فعالیت واحد، نوع دانشگاه محل تحصیل فارغ‌التحصیلان مورد مطالعه و گرایش (رسته) تحصیلی آنها در میزان جذب آنان به بازار کار کشاورزی نشان داد که فقط نوع دانشگاه (دولتی و آزاد اسلامی) محل تحصیل پاسخگویان در جذب فارغ‌التحصیلان به بازار کار کشاورزی مؤثر بوده است به نحوی که فارغ‌التحصیلان دانشگاه آزاد اسلامی بیشتر از فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌های دولتی در بازار کار کشاورزی جذب شده‌اند.

ولی بین میانگین جذب فارغ‌التحصیلان به بازار کار کشاورزی به لحاظ نوع مالکیت زمین طرح، نوع فعالیت و گرایش تحصیلی اختلاف معنی‌داری مشاهده نشد (جدول ۱۱).

در حالی که فارغ‌التحصیلان معتقدند صندوق بیمه محصولات کشاورزی به میزان بیش از حد متوسط می‌تواند در ایجاد فرصت‌های شغلی و جذب به بازار کار کشاورزی مؤثر باشد، اما آنها از مزایا و امکانات و تسهیلات بیمه محصولات کشاورزی برخوردار نیستند. صاحب‌بنظران معتقدند که بیمه‌دارای نقش مؤثر در کاهش ریسک فعالیت‌های کشاورزی هم در بخش تولید و هم بازار فروش و ایجاد تحرک در رشد و توسعه این بخش می‌باشد (امینی و همکاران، ۱۳۸۱). همچنین هدف بیمه حداقل کردن بی‌ثباتی ناشی از خسارت‌های حاصل از عوامل گوناگون و نامشخص در بخش کشاورزی و تقسیم ریسک است (کرباسی و کامبوزیا، ۱۳۸۲).

اگر چه فارغ‌التحصیلان نیز در کار خود به میزان زیادی با انواع ریسک مواجه می‌باشند، اما در این تحقیق میزان توانایی آن‌ها در مقابله با این ریسک‌ها در حد کم تا متوسط اعلام شد. به علاوه فارغ‌التحصیلان کشاورزی به میزان قابل توجهی در کار خود، با خسران مواجه بوده‌اند. همچنین نتایج گویای آن است که "عدم کنترل و نظارت لازم"، "حوادث طبیعی" و "نداشتن تجربه و کارایی لازم" به ترتیب اولویت‌های اول تا سوم در ایجاد خسارت به فارغ‌التحصیلان بوده‌اند.

این تحقیق نشان داد که متاسفانه آموزش‌های تخصصی تأثیری در میزان ماندگاری فارغ‌التحصیلان مورد مطالعه در بازار کار کشاورزی نداشته است. همچنین میزان شرکت در کارگاه‌ها و دوره‌های آموزشی تخصصی و نیز سمینارها و نمایشگاه‌های تخصصی در حد خیلی کم برآورد شده است. به طور کلی فراگرفته‌های دانشگاهی نقش چندانی در موفقیت و ماندگاری فارغ‌التحصیلان در بازار کار کشاورزی نداشته‌اند. شاید بتوان یکی از دلایل این امر را در شکاف بیکاری از زمان فارغ‌التحصیلی تا اشتغال جستجو کرد. در صورتی که انتظار این است که محتوای آموزشی به گونه‌ای باشد که دانشجوی را با توجه به

جدول ۱۱- بررسی اثر نوع مالکیت، نوع فعالیت در طرح و محل تحصیل در جذب فارغ‌التحصیلان

P	آزمون آماری	متغیر وابسته	متغیر مستقل
۰/۷۲۰	F	جذب	نوع مالکیت زمین طرح
۰/۴۵۶	F	جذب	نوع فعالیت در طرح
۰/۰۵	T	جذب	نوع دانشگاه محل تحصیل
۰/۲۴۸	F	جذب	گرایش تحصیلی

گروه‌های آموزشی در دانشگاه‌ها به ازاء ارائه طرح‌های مشترک با بانک کشاورزی و به کارگیری تعداد مشخصی از دانشجویان و به صورت سهامی تعلق بگیرد. اگر بخواهیم فرصت‌های فعلی را به تهدیدهای آینده تبدیل نکنیم، چاره‌ای نخواهیم داشت که با شکستن برخی ساختارهای عام، زمینه اشتغال نیروهای تحصیل کرده خود را از بدو ورود به نظام آموزش عالی فراهم کنیم. برای پیش‌بینی آینده و گزینش مسیرهای درست، باید به حال متمرکز شویم و مرتب کارها را به آینده واگذار نکنیم زیرا که آینده حاصل کار امروز ماست.

۳- پیشنهاد می‌گردد که ایجاد تعاونی‌های توزیع و تولید فارغ‌التحصیلان از طریق برنامه‌های ترویجی و ارشادی مورد ترغیب و تشویق قرار گیرد و اصولاً طرح‌هایی که در قالب تشکل‌های حقوقی و مخصوصاً تعاونی می‌باشند، در اولویت دریافت وام قرار گیرند. بانک کشاورزی در شهرستان‌های مختلف با تشکیل بانک اطلاعات فارغ‌التحصیلان و نصب این اطلاعات در شعبه (نام و گرایش فارغ‌التحصیلی افراد)، هم به ایجاد شناخت کلی فارغ‌التحصیلان متقاضی از وجود سایر گرایش‌ها در منطقه کمک کند و هم از طریق ایجاد ارتباط میان فارغ‌التحصیلان از طریق فراخوان، تیم‌هایی را که متشکل از فارغ‌التحصیلان با گرایش‌های مختلف تحصیلی می‌باشند، در اولویت کاری قرار دهد.

۴- کمیته‌ای متشکل از دو نماینده فارغ‌التحصیلان دریافت کننده‌ی وام و شاغل به کار، یک نماینده از بانک کشاورزی، یک نماینده از اداره جهاد کشاورزی، یک کارشناس حقوقی فرمانداری و یک نماینده هم از یکی از دانشکده‌های کشاورزی منطقه برای تعامل بهتر در خصوص بررسی طرحها، پرداخت اعتبارات و سایر موارد

یکی دیگر از نتایج این تحقیق، "نبود ارتباط میان آموخته‌های دانشگاهی فارغ‌التحصیلان با نیازهای بازار کار کشاورزی" می‌باشد. شاید یکی از دلایل مهم آن، توجه و تأکید بر رویکرد اشتغال پس از فارغ شدن از تحصیل و نهادینه شدن آن در خانواده‌ها و نیز سیاست‌های غیرمنعطف بخش دولتی در ایران می‌باشد. باید بدانیم که اشتغال، از ماهیتی پیچیده و فرایندی برخوردار است، به همین لحاظ عوامل متعددی در جذب به بازار کار کشاورزی و در ادامه‌ی آن، ماندگاری فرد در این بازار نقش دارند. این مسئله برگشت تدبیرمند متولیان و عوامل آموزشی و همه‌ی دست‌اندرکاران دولتی و غیردولتی را به نظام آموزشی کشور (دانشگاه و پیش از دانشگاه) می‌طلبد؛ مادامی که نسبت به اشتغال هم‌زمان دانشجویان آن هم از طریق بازتعریف ساز و کارهای موجود و تدوین ساز و کارهای نو به‌ویژه در خصوص وام ۲۰ میلیونی، تدبیر و تعمق نشود، مسئله اشتغال فارغ‌التحصیلان هم سامان نمی‌یابد.

وام اشتغال بانک کشاورزی در جذب و میزان ماندگاری فارغ‌التحصیلان در بازار کار کشاورزی تأثیری نداشته و توفیق شغلی افراد موفق را هم باید در عوامل دیگری جستجو کرد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

۱- وام اشتغال به فارغ‌التحصیلان هنرستان‌های کشاورزی و نیز دانشجویان فارغ‌التحصیل در مقطع کاردانی، صرف نظر از اینکه دوران خدمت وظیفه را گذرانده باشند یا نه، تعلق گیرد.

۲- وام اشتغال به جای اینکه تنها به فارغ‌التحصیلان بخش اختصاص یابد، با تمهید شرایطی خاص در اختیار

سپاسگزاری

این تحقیق با مساعدت مالی فرهنگستان علوم جمهوری اسلامی ایران و در "قالب طرح بررسی کارآفرینی، اشتغال و توسعه منابع انسانی" انجام شده است که به این وسیله از ایجاد چنین فرصتی برای انجام این تحقیق صمیمانه قدردانی می‌شود.

مورد نیاز، تشکیل شده و در فواصل زمانی تعریف شده، به برگزاری جلسات مشترک و غیرمتمرکز اقدام شود. یکی از مزیت‌های این پیشنهاد علاوه بر سایر مزایایی که می‌تواند داشته باشد، به کارگیری ابزارهای کیفی و کمی نظارتی دقیق‌تر (به لحاظ قانونی و شرعی) در خصوص فرایند دریافت وام از سوی فارغ‌التحصیلان کشاورزی می‌باشد.

منابع مورد استفاده

- ابوالحسنی، ل. (۱۳۸۰). نقش نیروی کار متخصص کشاورزی در بهره‌وری کل عوامل تولید و موانع جذب آن‌ها در بخش کشاورزی در استان خراسان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته اقتصاد کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تربیت مدرس.
- امینی، ا. جمشیدی، م.، و میرمحمد صادقی، چ. (۱۳۸۱). عوامل مؤثر بر ریسک و تمایل دامداران استان آذربایجان شرقی به بیمه کردن دام‌های‌شان، *فصلنامه اقتصاد کشاورزی و توسعه*، سال دهم، شماره ۳۹، ص ۱۴۰-۱۲۵.
- باقری، م.، و نجفی، ب. (۱۳۸۳). بررسی عوامل مؤثر بر بازپرداخت اعتبارات کشاورزی (مطالعه موردی استان فارس)، *فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی ایران*، دانشگاه علامه طباطبایی، دانشکده اقتصاد، مرکز تحقیقات اقتصاد ایران، شماره ۱۹، ص ۹۷-۱۱۵.
- بختیاری، ص.، و پاسبان، ف. (۱۳۸۳). نقش اعتبارات بانکی در توسعه فرصت‌های شغلی، مطالعه موردی بانک کشاورزی ایران، *فصلنامه اقتصاد کشاورزی و توسعه*، سال دوازدهم، شماره ۴۶، ص ۱۰۵-۷۳.
- برآبادی، ا.، و ملک محمدی، ا. (۱۳۸۶). بررسی موانع و راهکارهای اشتغال فارغ التحصیلان کشاورزی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تهران.
- بلالی، ح. (۱۳۸۱). بررسی تأثیر سرمایه‌گذاری بر اشتغال در بخش کشاورزی ایران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد اقتصاد کشاورزی، دانشگاه تربیت مدرس.
- ترکمانی، ج.، و فرج زاده، ز. (۱۳۸۲). بررسی رابطه علی میان اعتبارات و ارزش افزوده بخش کشاورزی، *فصلنامه پژوهشی بانک کشاورزی*، شماره اول، دوره جدید، ص ۸۱-۹۵.
- حاجی قوامی، م. ر. (۱۳۸۱). مطالعه اثر سیاست‌های پولی و مالی بر ارزش افزوده بخش کشاورزی (با تأکید بر تسهیلات بانکی و هزینه‌های عمرانی بخش کشاورزی)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد اقتصاد کشاورزی، دانشگاه آزاد اسلامی و احد علوم و تحقیقات.
- دباغ، ر. (۱۳۸۱). بررسی سیاست‌ها و تجارب کشورهای مختلف در به کارگیری سیاست‌های بازار کار و رهیافت‌هایی برای کشور ایران، مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، طرح نیازسنجی نیروی انسانی متخصص و سیاستگذاری توسعه منابع انسانی کشور، ویراست ۲.
- رحمدل، س. (۱۳۸۳). طعام بدون طعم در سفره آموزش عالی، همشهری، سال دوازدهم، شماره ۳۳۹۳، ۸۳/۳/۹، ص ۱۳.
- رضازاده، م. (۱۳۸۰). اثر تسهیلات اعطایی بانک کشاورزی بر تولیدات زراعی و باغی استان مازندران طی سال‌های ۷۸-۷۲، پایان‌نامه کارشناسی ارشد توسعه و برنامه‌ریزی، دانشگاه الزهرا (س)، دانشکده علوم اجتماعی.
- رفیعی، ه.، و زیبایی، م. (۱۳۸۲). اندازه دولت، رشد اقتصادی و بهره‌وری نیروی کار در بخش کشاورزی، *اقتصاد کشاورزی و توسعه*، سال یازدهم، شماره ۴۳ و ۴۴.

- زارع، الف. (۱۳۷۶). بررسی و ارزیابی اثرات تولیدی اعتبارات تخصیص یافته به بخش کشاورزی توسط هر یک از بانک‌های ملی و کشاورزی (مطالعه موردی استان مازندران)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد اقتصاد کشاورزی، دانشکده کشاورزی دانشگاه تربیت مدرس.
- زمانی، غ. (۱۳۸۰). برآورد نیاز بخش عمومی به نیروی متخصص کشاورزی تا سال ۱۳۹۰، *فصلنامه اقتصاد کشاورزی و توسعه*، سال نهم، شماره ۳۵.
- سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی. (۱۳۸۲). نامه رئیس سازمان نظام مهندسی کشاورزی به رئیس جمهور، شماره ۸۲/۶/۳۰، ۳/۲۱۹۹/۱.
- قیاسیان، م. ر. (۱۳۸۲). تحلیلی از وضعیت اشتغال در بخش کشاورزی و راهبردهای اشتغال‌زایی، مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی و اقتصاد کشاورزی، مدیریت امور پردازش و تنظیم یافته‌های تحقیقاتی، شماره ۸۱۵.
- کرباسی، ع. ر. و کامبوزیا، ن. (۱۳۸۲). بررسی عوامل مؤثر بر تقاضای بیمه محصولات کشاورزی استان سیستان و بلوچستان، *فصلنامه اقتصاد کشاورزی و توسعه*، سال یازدهم، شماره ۴۱ و ۴۲، ص ۱۶۷-۱۸۴.
- ماهنامه مروج. (۱۳۸۲). سهم‌بری بخش کشاورزی از تسهیلات بانکی، سرمقاله، وزارت جهاد کشاورزی، معاونت ترویج و نظام بهره‌برداری.
- محسنین، م. (۱۳۷۷). مشکلات و تنگناهای اشتغال فارغ‌التحصیلان کشاورزی، *فصلنامه اقتصاد کشاورزی و توسعه*، شماره ۲۳.
- محمدی دینانی، م. و فولادی، م. (۱۳۸۰). بررسی وضعیت اشتغال دانش‌آموختگان رشته‌های کشاورزی مطالعه موردی دانشکده کشاورزی فجر دانشگاه شهید باهنر کرمان، *فصلنامه اقتصاد کشاورزی و توسعه*، سال نهم، شماره ۳۴، ص ۳۲۷-۳۳۸.
- ملک‌محمدی، ا. (۱۳۷۷). ترویج و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی - سیر تکاملی، جلد اول، چاپ اول، مرکز نشر دانشگاهی.
- میهن‌خواه، ن. (۱۳۷۹). تعیین مزیت نسبی فعالیت‌های بخش کشاورزی در ایران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد اقتصاد کشاورزی، دانشگاه تربیت مدرس.
- نظری، ع. ر. (۱۳۸۱). موانع ایجاد اشتغال در بخش کشاورزی، ابرار اقتصادی، ۸۱/۲/۴.
- هژبرکیانی، ک.، و جانسیلو، م. علیزاده، ر. (۱۳۷۹). بررسی عوامل مؤثر بر سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در کشاورزی ایران با استفاده از روش حداقل مربعات غیرخطی، *فصلنامه اقتصاد کشاورزی و توسعه*، سال هشتم، شماره ۲۹، ص ۴۵-۷۵.
- Ennis, M. (2007). Iran Country Study. Global Security. Available in: <<http://www.faculty.fairfield.edu/faculty/hodgson/Courses/so191/Projects2007/Ennis/IraFINALCountryStudy/EnnisIranCountryStudy.html>>.
- Iran Daily. (2007). Iran: Graduate Unemployment Above Nat'l Rate. Available in: <<http://www.zawya.com/story.cfm/sidZAWYA20070514044204>>.
- Sharifzade, M., & Zamani, G. (2005). Entrepreneurship and Agricultural College Students; A Case of Shiraz AIAEE 2005 Proceedings of the 21st Annual Conference San Antonio, TX University.

Recruitment and Job Market Perseverance of Agricultural University Graduates, Who Received Employment Loan from Agricultural Bank

I. Malekmohammadi, and Sh. Shokri¹

Abstract

The purpose of this research was to study the recruitment and perseverance in the agricultural labor market from personal, banking system, and government sector point of views for university graduates in agriculture who have received employment loan from the Agricultural Bank from 2001 to 2005. From the objective point of view this research is an applied and from the research method viewpoint, it is considered as a cause-correlation research. The research population was consisted of 52 production units that have been established by 117 agricultural graduates. Validity of the research instrument was confirmed by the research group and α Chronbach Coefficient was applied for the purpose of reliability through which $\alpha = 0.87$ was obtained. All 52 agricultural production units in Tehran province were surveyed and results revealed that the employment loan received from the Agricultural Bank had no effect on recruitment and amount of job perseverance for agricultural graduates in the agricultural job market. Meanwhile, there was no significance relationship between university courses passed and job market needs.

Keywords: Recruitment, job perseverance, employment loan, agricultural job market.

1- Professor, Department of Agricultural Extension and Education, Faculty of Agricultural Economics and Development, University of Tehran. Karaj. Iran, and Ph.D Candidate, Department of Agricultural Extension and Education, Islamic Azad University, Sciences and Research Branch, Tehran-Iran. (irajmalek@yahoo.com).